

Tietokäsitykset ja tieteellinen ajattelu journalismin ja viestinnän opinnoissa ja professionissa

Leena Ripatti-Torniainen, Leena Mikkola ja Heikki Heikkilä

Esitykset:

1. Asiantuntijaksi viestintätieteiden heterogeeniselle kentälle – monitieteisyyttä ja rajanvetoja

Sanna Kivimäki, Tampereen yliopisto

Tarkastelen alustuksessani TAJU-hankkeen aineiston avulla, millaisen kontekstin nykyinen yliopistokulttuuri muodostaa viestintätieteiden opiskelijoiden erilaisille ymmärryksille tiedosta, tieteestä ja tutkimuksesta.

Vuonna 2010 uusittu yliopistolaki muutti suomalaisten yliopistojen toimintakulttuuria huomattavasti. Tuloksien numeraalinen mittaaminen ja erilaisilla digitaalisilla alustoilla toimiminen ovat arkipäivää. Kansainvälisyys, monitieteisyys, nopea valmistuminen ja työllistyminen ovat muodostuneet keskeisiksi mittareiksi yliopistojen arvioinneissa. Haasteisiin on opetuksessa pyritty vastamaan muun muassa muotoilemalla uusia tiiviimpiä opintokokonaisuuksia, panostamalla ns. geneerisiin taitoihin ja kehittämällä verkko-opetusta.

Koska ymmärrys tiedosta ja tutkimuksesta ei muodostu umpiossa, myös alan opiskelijoiden käsityksiä kehystävät ajankohtaiset keskustelut yliopistojen asemasta, totuuden jälkeisestä ajasta, sosiaalisen median roolista sekä muuttuvista ammatillisista käytänteistä.

2. Tieteellisen ajattelun kehittyminen viestintäalojen yliopisto-opinnoissa: kriittisten tapahtumien näkökulma

Tessa Horila, Marianna Langenoja ja Katja Lehtisaari, Tampereen yliopisto

Yliopisto-opinnot ovat keskeinen ja moninainen konteksti tieteellisen ajattelun kehittymiselle. Tieteellinen ajattelu käsittää muun muassa kriittisen ajattelun taitoja, episteemistä kypsyä sekä tutkimuksen ja tiedon kontekstuaalista ymmärrystä (Murtonen & Salmento, 2019). Tätä osaamista voidaan pitää erityisen keskeisenä viestintäalojen opiskelijoille, jotka valmistuttuaan työskentelevät moninaisissa tiedon luomisen ja välittämisen tehtävissä. Tieteellisen ajattelun kehitys on aikaavievä ja vaiheittainen prosessi, jota ei ole juuri tutkittu viestintäalojen yliopistokoulutuksen kontekstissa. Lisäksi on nostettu esille tarve ymmärtää ajattelun kehittymisen muutosprosesseja ja keskeiseksi koettuja tekijöitä muutoksen taustalla (Lee, 2018).

Puheenvuorossamme esittelemme tekeillä olevaa tutkimusta, jossa tavoitteenamme on ymmärtää niin kutsuttujen kriittisten tapahtumien merkitystä tieteellisen ajattelun kehittämisessä viestintäalojen yliopistokoulutuksessa. Kriittisellä tapahtumalla tarkoitetaan henkilökohtaisen kokemusmaailman kannalta merkittäväksi tulkittua tilannetta tai kokemusta (esim. Gremler, 2004). Tutkimuskysymyksinämme ovat: (1) Millaisia kriittisiä tapahtumia viestinnän ja journalistiikan yliopisto-opiskelijoiden tieteellisen ajattelun kehittymiseen liittyy? (2) Millaisia koettuja vaikutuksia kriittisillä tapahtumilla on opiskelijoiden tieteelliselle ajattelulle? Aineistomme on 38 laadullista tutkimushaastattelua viestinnän, journalistiikan ja mediatutkimuksen opiskelijoilta kahdesta suomalaisesta yliopistosta.

Aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Alustavien tulostemme perusteella ajattelun kehitykseen liittyvät kriittiset tapahtumat ovat moninaisia ja vaihtelevat luennoitsijoiden yksittäisistä kommentista kokonaisuun tutkielmaprosesseihin. Kriittiset tapahtumat sijoittuvat pääasiassa pääaineopintoihin, joskin myös sivuaineopinnot, projektit ja esimerkiksi vaihto-opiskelukokemukset voivat sisältää niitä. Tapahtumat painottuvat opintojen alkupuolelle tai ensimmäisiin kokemuksiin yliopisto-opiskeluun liittyvistä tehtävistä, vuorovaikutustilanteista ja rooleista. Kandidaatintutkielman merkitys korostuu, myös graduvaiheen opiskelijoilla. Tuloksissamme korostuvat tapahtumien kaksi keskeistä vaikutusta tieteelliselle ajattelulle. Niistä ensimmäinen on henkilökohtaisen tietokäsityksen kehitys. Toinen keskeinen vaikutus on lujittunut ymmärrys omasta osaamisesta akateemisena asiantuntijana. Tulostemme perusteella viestintäalojen opiskelijoiden tieteellinen ajattelu näyttää sovellettavana osaamisena, jonka kehitys kietoutuu asiantuntijuuden kehittämiseen. Sen kehitykseen on tärkeää panostaa alkumetreiltä asti läpi opintojen.

3. Uutinen ja uutiskommentti tiedonlajejina: tietoteoreettis-oppihistoriallinen tarkastelu

Tarmo Malmberg, Tampereen yliopisto

Uutisjournalismia voidaan verrata historiankirjoitukseen. Molempien tehtävänä on kuvata menneitä ainutkertaisia tapahtumakulkuja ja antaa niille selitys. Koska kyse on menneistä tapahtumista, niistä ei voi enää tehdä uusia suoria havaintoja. Ainoa tapa on rekonstruoida lähteiden välityksellä sattuneita tapahtumakulkuja sekä asettaa ne johonkin laajempaan yhteyteen, joka tekee ne ymmärrettäviksi. Koska lähteitä voidaan valita ja tulkita eri tavoin, voidaan samasta tapahtumasarjasta raportoida eri tavalla. Esitys tarkastelee sitä, miten sanomalehti- ja mediatutkimuksessa on käsitelty uutisen ja uutiskommentin tiedolliseen luonteeseen liittyviä ongelmia 1900-luvun alkupuolelta tähän päivään. Lopuksi tarjotaan muutama ajatus siitä, mitä johtopäätöksiä toimittajakoulutuksen kannalta esitetystä on vedettävissä.

4. Viestintätieteiden yliopisto-opiskelijoiden käsityksiä tieteellisestä ajattelusta ja tiedosta

Mitra Raappana ja Leena Mikkola, Tampereen yliopisto

Tiedon merkitys viestinnällisissä työtehtävissä on korostunut entisestään Covid-19-pandemian myötä: tiedon rakentaminen, välittäminen ja ymmärryksen luominen ovat pandemian myötä uudenlaisen huomion keskiössä. Moni pohtii journalismin ja viestinnän ammattilaisten osaamisen edellytyksiä: Ketkä voivat olla vastuullisissa tehtävissä tietoa ja ymmärrystä luomassa? Millaista tietoon liittyvää osaamista edellytetään? Tässä puheenvuorossa tarkastellaan viestintäalojenopiskelijoiden käsityksiä tieteellisestä ajattelusta ja tiedosta yliopisto-opinnoissa, koska juuri akateemisen koulutuksen tavoitteena on kehittää tieteellistä ajattelua. Puheenvuoro perustuu tutkimukseen, jossa selvitetään 1) miten opiskelijat kuvaavat tieteellistä ajattelua ja sen kehittymistä opinnoissaan? sekä 2) millaisia merkityksiä opiskelijat antavat tiedolle?

Tutkimuksessa analysoidaan erään suomalaisen yliopiston syventäviin opintoihin kuuluvan tutkimuskurssin aikana kirjoitettuja itsereflektointitehtäviä (n= 56). Aineisto kerättiin kolmelta eri vuosikurssilta (vuosilta 2019–2021). Tehtävänannossa viestintäalojen yliopisto-opiskelijoita pyydettiin arvioimaan omaa tieteellistä ajatteluaan ja sen kehittymistä opintojen aikana. Aineisto analysoidaan abduktiivisesti laadullisen sisällön analyysin keinoin.

Alustavien tulosten mukaan tieteellinen ajattelu kehittyy viestintäalojen yliopisto-opinnoissa vähitellen absoluuttisesta tietokäsityksestä kohti kriittistä ja relativistista tietokäsitystä. Käsitys tieteellisestä ajattelusta ja tiedosta omaksutaan jonkinlaisena kontekstuaalisena osaamisena, joka voidaan valjastaa tiettyihin tilanteisiin tai tarpeisiin, mutta joka on jonkinlainen irrallinen osa heidän ajatteluaan. Tieteellinen ajattelu osaamisena jakautuu siis ainakin jossain määrin teoreettiseen ja propositionaaliseen osaamiseen, jolloin soveltava tai refleksiivinen tieto on enemmän jonkin teoreettiseksi (tai kriittiseksi) mielletyn osaamisen kohdistamista (ja soveltamista?) tilanteisiin tai asioihin (kuten keskustelussa argumentointi, lähdekriittisyys), jotka opiskelijat tunnistavat. Sen sijaan esimerkiksi ns. arkiajattelusta tieteellinen ajattelu pidetään erillisenä ja sitä jopa pidetään arkikeskustelua haittaavana suhtautumistapana (”puoliso voi raivostua, kun alan kyseenalaistamaan”). Tieteellistä ajattelua arvostetaan ja siitä vaikutetaan olevan ylpeitä, sitä pidetään osana akateemista identiteettiä. Analyysi tulee valmistumaan ennen Mevi-päiviä.

5. Journalistikoulutus Suomen yliopistoissa: tieteellisen koulutuksen näkökulma

Leena Ripatti-Torniainen, Tampereen yliopisto

Journalistikoulutusta on tutkittu runsaasti, mutta tieteellisenä koulutuksena sitä on tarkasteltu ja arvioitu varsin vähän. Puheenvuorossani analysoin suomalaisissa yliopistoissa annettavaa journalistikoulutusta kahden tieteellisille koulutusohjelmille keskeisen ja koulutuspoliittisesti ajankohtaisen näkökulman kautta. Ne ovat (1) johdonmukaisesti kumuloitavaa tieteenalakohtaista tietoperustaa korostava näkökulma sekä (2) tieteellisen tiedon eettistä ja harkitsevaa integraatiota ja soveltamista korostava näkökulma. Puheenvuoro perustuu tutkimukseen, jonka aineistoksi haastateltiin 14 journalistiikan pääaineopiskelijaa kahdessa suomalaisessa tutkimusyliopistossa. Opiskelijat olivat kandi- ja maisteriopintojensa loppuvaiheessa; joko parhaillaan tekemässä tutkielmaansa tai jo tehneet sen. Tunnista puoleentoista kestäneet haastattelut litteroitiin ja analysoitiin Situational Analysis -menetelmällä ATLAS.ti-ohjelmassa tarkastellen opiskelijoiden puhetta heidän elämänsä kokonaistilanteessa. Journalistiikan opintojen käytännölliset kurssit ja opiskelijoiden läsnäolo journalistisessa työelämässä olivat siten keskeinen tekijä, jonka yhteydessä opiskelijoiden saamaa koulutusta arvioitiin tieteellisenä koulutuksena.

Alustavat tulokset osoittavat, että journalistiikan opiskelijoiden sidos tieteelliseen tietoon ja tieteenalaan on haurasta. Myös opiskelijat itse arvioivat saamansa koulutuksen olevan juuri tältä osin erilaista kuin yliopistokoulutus yleisesti. Vahva sidos syntyy opiskelijoiden puheessa sen sijaan tieteellisen ajattelun ja journalististen käytäntöjen välille. Yliopistokoulutus näkyy haastateltavien puheessa ymmärryksenä tieteellisen tiedonmuodostuksen luonteesta. Haastateltavien puhe osoittaa, että tuo ymmärrys on johtanut laadulliseen muutokseen opiskelijoiden kyvyssä arvioida journalistista tiedonmuodostustaan sekä ohjata omaa journalistista toimintaansa.

Tutkimukseen valittujen kahden näkökulman valossa olisi suomalaisyliopistojen journalistikoulutuksen vahvuus erityisesti integraatioissa, joka samalla on koulutuspolitiikassa viime vuosikymmeninä korostettu tema. Integraatio kiinnittyy tieteellisessä koulutuksessa kuitenkin aina tieteelliseen tietoon, joka tämän tutkimuksen mukaan olisi yliopistossa annettavan journalistikoulutuksen kehittämistä edellyttävä piirre. Toteutunut analyysi osoittaa, että on tärkeää pohtia tieteellisen tiedon asemaa journalistiikan koulutusohjelmissa ja vahvistaa opiskelijoiden sidosta tieteenalaan. Samalla on tutkittava laajemmin ja yksityiskohtaisemmin, miten integraatio ilmenee journalistiikan opiskelijoiden ajattelussa ja toiminnassa.